

Теоретичні аспекти розвитку підприємств та механізму його інвестування

У статті розглядаються теоретичні аспекти механізму інвестування, який є ваговою передумовою розвитку підприємств, окремих галузей та економіки країни в цілому.

Ключові слова: розвиток, розвиток підприємства; сталий, організаційний, керований розвиток підприємства; механізм інвестування розвитку підприємств.

В статье рассматриваются теоретические аспекты механизма инвестирования, который является весомой предпосылкой развития предприятий, отдельных отраслей и экономики страны в целом.

Ключевые слова: развитие, развитие предприятия; устойчивое, организационное, управляемое развитие предприятия; механизм инвестирования развития предприятий.

The article deals with theoretical aspects of the mechanism of investment, which is an essential prerequisite for the development of enterprises and industries and the economy as a whole.

Keywords: development, enterprise development, sustainability, organizational, led development of the company, the mechanism of investment companies.

Постановка проблеми. Без капіталовкладень неможливе тривале існування жодного підприємства: той, хто не робить інвестицій, не збільшує й не вдосконалює свої активи, не має майбутнього [1]. Від інвестицій, їхнього обсягу та структури залежать перспективи підприємства, його розвиток та можливість утриматись на ринку.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Поняття розвитку підприємства в сучасних економічних дослідженнях знайшло певне відображення в сучасній економічній науці. Зокрема, достатньо докладно розглянуті питання організаційного та інноваційного розвитку підприємства В.І. Тоцьким, В.В. Лаврененком, А.В. Гриньовим, моделювання управління розвитком – С.І. Громьяком, Л.В. Потрашковою, управління розвитком на стратегічному рівні – В.С. Пономаренком, О.І. Пушкаром, О.М. Тридідом.

Незважаючи на доробки вчених, розкриття даного питання є недостатнім і потребує подальшого дослідження.

Метою статті є узагальнення теоретичних аспектів механізму інвестування розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу. В економічній сфері діяльності на сьогодні все більше уваги звертають на дослідження проблем розвитку, оскільки в це поняття закладають потенційні можливості змінювати існуючий стан і досягти якісного но-

вого рівня поточного функціонування. Із розвитком пов'язують зміни, які суттєво відрізняють об'єкт від попереднього стану, і ця відмінність полягає у набутті нової якості [2].

Для формулювання значення розвитку підприємства необхідно чітко розуміти, що мається на увазі під розвитком. Аналіз наукових публікацій щодо сутності цього терміна показав, що сьогодні не існує єдиного підходу до його розуміння.

Різноманітні трактування цього терміна представлені в таблиці.

Розвиток є однією з найважливіших категорій методологічного базису стратегічного розвитку підприємства. Розвиток для організації розглядається, з одного боку, як такий тип змін, що підвищує ступінь організованості системи, а з іншого – як виділена у складі підприємства система, в якій об'єднані інноваційні процеси, що ведуть до кількісних та якісних змін у всіх функціональних галузях підприємства, а також контури її управління на основі зворотних зв'язків, у яких розв'язуються задачі стратегічного й тактичного управління й запускаються механізми самоорганізації оперативного управління розвитком. Базуючись на моделі життєвого циклу організації, розвиток підприємства можна трактувати як життєвий цикл, який характеризується низкою часових етапів і має такі стадії розвитку організації: народження, дитинство, отрочество, рання зрілість, розквіт сил, повна зрілість, старіння, оновлення [3].

Розвиток підприємства – це система прогресивних змін у відповідності з технічним, економічним і соціально-культурним прогресом, яка сприяє розширенню діяльності і збільшенню значимості підприємства як в економічній, так і в соціально-політичному середовищі [4].

Термін «розвиток підприємства» науковці М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури трактують таким чином: «Довгострокова програма удосконалення можливостей вирішувати різні проблеми і здібностей до відновлення, особливо шляхом підвищення ефективності управління культурою організації» [5].

Науковець В.О. Василенко стверджує, що це не разові перетворення з метою досягнення «найкращого» (а тому і споконвічного) стану системи, а процес, що не припиняється в часі, плин якого не завжди відбувається постійно і безупинно, найчастіше йде стрибкоподібно з подоланням різних по глибині й охопленню криз [6, с. 101].

Цікавим є визначення В.Г. Герасимчука, який пояснює розвиток підприємства таким чином – це цілеспрямована діяльність підприємства, пов'язана з вдосконаленням процесів результативного розв'язання проблем соціального,

Трактування терміна «розвиток»

Джерело	Трактування терміна
1	2
Афанасьев Н.В., Рогожин В.Д., Рудыка В.И. Управление развитием предприятия: Монография. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2002. – 184 с.	Процес, який ґрунтується на результатах науково-технічного досягнення, що сприяє розвитку виробничих сил та задоволення потреб суспільства у товарах вищої якості. Процес розвитку безпосередньо пов'язаний із зростанням міри ефективності, покращенням бізнес-процесів чи управління ними, в результаті чого досягнутий кількісний чи якісний приріст корисного результату порівняно з попереднім рівнем
Білодід І., Винник В. Словник української мови. Т. 8. – К.: Вид-во «Наукова думка», 1977. – 927 с.	Процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого
Гаврилишин Б.Д. Економічна енциклопедія. У 3-х томах. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002	Закономірний (незворотний) процес кількісно-якісних змін у межах системи, її перехід у нову якість, досконалішу форму
Гапоненко А. Стратегическое управление: [учеб. для вузов] / А. Гапоненко, А. Панкрухин. – [2-е изд., стер.]. – М.: Издательство ОМЕГА-Л, 2006. – 464 с.	Рух вперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюція, поліпшення, удосконалювання, прогрес, а також зростання і розширення
Дяків Р. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 704 с.	Процес руху від нижчого до вищого (до більших досягнень), в результаті чого відбувається зміна якості предмета, явища, діяльності, перехід до новішого, прогресивнішого
Мельник Л.Г. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 654 с.	Незворотна, спрямована, закономірна зміна системи на основі реалізації внутрішньо властивих їй механізмів самоорганізації
Стеченко Д.М., Григорович А.В., Дука А.П. Менеджмент. Словник-довідник: Навч. посіб для студ. ВНЗ. – Хмельницький: Видавництво «Поділля», 2004. – 587 с.	1. Процес, який характеризується як якісними, так і кількісними змінами від простішого до складнішого. 2. Процес будь-якого роду змін різноманітних форм матерії. У суспільно-економічному житті розрізняють три типи розвитку: прогресивний, регресивний і стагнаційний. Суспільний розвиток спонукає матеріальне виробництво до постійних змін у всіх сферах діяльності. Ці зміни органічно включають всі інноваційні процеси

організаційного, економічного, техніко-технологічного, інших напрямків, що виникають під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів через постійний перегляд стратегій, функцій, структур, за ініціативи каталізатора змін з застосуванням теорії мотивації, досліджень дією, раціональних та інших методів [7, с. 28].

О.В. Козлова вважає, що розвиток підприємства – це цілеспрямований рух, який забезпечує підвищення ефективності виробництва при випуску продукції в необхідній кількості, асортименті і потрібній якості [8].

О.В. Шубравська дає більш спрощений варіант визначення даного терміну – це процес переходу системи з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних і кількісних характеристик [9, с. 37].

Ю.С. Погорелов виділяє елементи або складові визначення розвитку підприємства, такі як: кількісні та якісні зміни, процесний характер, сукупність процесів, адаптація до зовнішнього середовища, здатність протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища, поліпшення, довготривалість, збільшення потенціалу підприємства, внутрішня інтеграція підприємства, підвищення життєздатності підприємства [10].

Розвиток підприємства має наступні види:

– конвергенційний (адаптивний), що включає як зовнішню, так і внутрішню адаптацію підприємства до умов його діяльності, що змінюються;

– дивергенційний (слабкоадаптивний) розвиток є складовою частиною еволюційного типу розвитку, але відповідає класу регресивного розвитку, характеризується неможливі-

стю керівництва здійснювати адаптивні регулюючі впливи на діяльність підприємства через недостатність або відсутність відповідної ресурсної підтримки і потенціалу розвитку;

– синхронізований розвиток зумовлений наявністю загального динамічного циклу розвитку підприємства;

– десинхронізований розвиток є антиподом синхронізованого.

До основних варіантів розвитку підприємства відносять:

– внутрішнє зростання за рахунок використання власних ресурсів;

– злиття, поглинання інших господарюючих суб'єктів з метою збільшення ресурсів та виходу на нові ресурсні ринки та ринки збуту;

– перерозподіл внутрішніх ресурсів, зосередження їх на пріоритетних напрямках діяльності;

– припинення здійснення неефективних напрямків діяльності, не забезпечених ресурсами. Може відбуватися шляхом продажу пакету акцій та активів, внутрішньої ліквідації або переорієнтації;

– відокремлення, передача видів діяльності, не забезпечених ресурсами, іншим виконавцям на договірній основі, через продаж або виділення активів.

Зростання є складовою економічного розвитку підприємства. В той же час розвиток підприємства можливий не тільки за одночасного його зростання, а й за незмінних масштабів його діяльності, тобто відсутність зростання не є перешкодою для розвитку підприємства.

Слід зазначити, що поняття «розвиток» та «зростання» хоча й взаємопов'язані, однак за своїм змістом часто мо-

жуть не співпадати. Під зростанням підприємства часто розуміють збільшення його розмірів та обсягів виробництва. Про зростання підприємства свідчать показники випуску продукції, обсягу продаж, чисельності працівників тощо [11].

Для кожного суб'єкта господарювання, як і для підприємства, характерними у своєму розвитку є декілька етапів: виходження в ринок, зростання, зрілість, спад [12].

На першому етапі підприємство має невеликий прибуток, а іноді зазнає збитків. З погляду подальшого існування підприємства цей етап є особливо значним.

Для другого етапу характерним є переважно збільшення обсягу продажів, високі темпи економічного зростання, освоєння випуску нової продукції. При цьому підприємство отримує можливості пошуку нових напрямків діяльності, нових ринків або їх сегментів і т.п.

Етап зрілості, один з найдовших етапів. Підприємство може уповільнити темпи економічного зростання. На даному етапі воно неодноразово переглядає свою економічну стратегію та її складові.

На етапі спаду спостерігаються тривалі періоди зменшення обсягу продажів, прибутку, конкурентоспроможності, ослаблення фінансової стійкості, погіршення інших економічних характеристик. На кожному етапі розвитку підприємство повинно сформулювати адекватні йому стратегію і тактику.

У сучасній науковій літературі поряд із «розвитком підприємства» зустрічаються такі поняття, як «сталий розвиток підприємства», «організаційний розвиток», «керований розвиток підприємства».

Сталий розвиток підприємства – це сукупність кількісних і якісних змін, що відбуваються в носії та обумовлюють посилення або поновлення його властивостей до довготривалого розвитку (потенціалу розвитку) з урахуванням впливу зовнішнього середовища господарювання [13].

Основною суттю сталості розвитку є комплексне оновлення фінансових механізмів, технологій, інноваційного пошуку [14].

Організаційний розвиток підприємства – це організований процес, що порушує динамічний розвиток структури організації і направлений на досягнення нового стану динамічної рівноваги, яка в оновленій структурі зберігатиметься відносно стабільно. У процесі організаційного розвитку підприємства відбувається поступове удосконалення окремих сторін діяльності організації і раціоналізація її внутрішніх структур, упорядковуються в часі і у просторі трудові, виробничі, соціальні і інші процеси [15].

Під керованим розвитком підприємства пропонується розуміти виділену в складі підприємства систему, в якій об'єднані всі процеси, що ведуть до зміни складу, властивостей, структури зв'язків і відносин складових елементів виробничо-економічної системи: інноваційні процеси, що об'єднуються в програми розвитку; зростання підприємства; реінжиніринг бізнес-процесів підприємства; процеси реструктуризації і приватизації підприємств; процеси кризового розвитку та

антикризового управління підприємством, що ведуть до кількісним і якісним змінам у всіх функціональних областях виробничо-економічної системи, а також контури її управління на основі зворотного зв'язку, в яких вирішуються задачі стратегічного і тактичного управління і запускаються механізми самоорганізації оперативного управління розвитком [16].

У зв'язку з наявністю сукупності даних точок зору щодо розуміння поняття «розвитку підприємства», можна узагальнити, що розвиток підприємства – це система цілеспрямованих змін у відповідності з технічним, економічним і соціально-культурним прогресом, завдяки чому відбувається удосконалення якісних і кількісних характеристик у всіх функціональних галузях підприємства, розширення його діяльності, підвищення ефективності виробництва; що призводить до збільшення значимості підприємства як в економічній, так і в соціально-політичному середовищі та посиленню конкурентоспроможності.

Для забезпечення ефективності розвитку підприємств важливо обґрунтувати його інвестиційний механізм. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження сутності та структури механізму інвестування розвитку підприємств.

Механізм інвестування включає такі категорії управління, як суб'єкти і об'єкти інвестиційної діяльності; цілі і відповідні їм критерії інвестування; фактори, які зумовлюють можливість досягнення поставлених цілей; методи мобілізації інвестицій; обсяг інвестиційних ресурсів [17].

У відповідності з чинним законодавством [18] «суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави». При цьому суб'єкти інвестиційної діяльності мають право суміщати функції двох або кількох учасників. «Інвесторами вважають суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позикових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування». Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності.

Допускається об'єднання коштів інвесторами для здійснення спільного інвестування.

Об'єктами інвестиційної діяльності може бути будь-яке майно, в тому числі основні засоби й оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

Користувачами об'єктів інвестиційної діяльності можуть бути інвестори, а також інші фізичні та юридичні особи, державні та муніципальні органи, іноземні держави та міжнародні організації, для яких створюється об'єкт інвестиційної діяльності. У випадку, якщо користувач об'єкта інвестиційної діяльності не є інвестором, взаємини між ним та інвестором визначаються договором про інвестування [17].

Наступною категорією управління механізму інвестування є цілі інвестування.

їх формування передбачає деяку попередню роботу. Так, потрібно оцінити наявні вільні ресурси, які мають відігравати роль інвестиційного капіталу, зібрати достатньо інформації про доступні інвестиційні ресурси, оцінити економічну кон'юнктуру та прогнози на майбутнє тощо [19].

Механізми інвестування можуть бути диференційовані за методами мобілізації інвестиційних ресурсів.

Інвестиційні ресурси – це всі види економічних ресурсів, що залучаються з метою вкладення в об'єкти інвестування. Розрізняють такі форми інвестиційних ресурсів: фінансові, матеріальні, нематеріальні, трудові, інформацію та підприємницький хист [20].

Основною метою формування інвестиційних ресурсів підприємства є задоволення його потреб у придбанні необхідних інвестиційних активів та оптимізація їх структури з позиції забезпечення ефективності інвестиційної діяльності [21].

Загалом, в Україні діючий механізм інвестування розвитку підприємств є неповним і не має достатньої методологічної та методичної основи. У ньому відсутні такі складові, як фінансовий механізм інвестиційного процесу відтворення капіталу, фінансово-кредитний механізм інвестиційної діяльності, механізм формування ресурсів та джерел інвестування на підприємстві, механізм державного регулювання інвестиційної діяльності, формування ринку капіталу та ринку інвестицій та ін. [22].

Механізм інвестування є основою розвитку підприємств, окремих галузей та економіки країни в цілому. Від уміння інвестувати залежить розквіт чи занепад власного виробництва, можливості вирішення соціальних й екологічних проблем, сучасний рівень і потенційний динамізм фізичного, фінансового та людського капіталів. Без надійних основ інвестиційної діяльності, якими б професійно володіли спеціалісти відповідного профілю, марно сподіватися на сталий розвиток вітчизняного виробництва, науково-технічний і соціальний прогрес, а з ними і на належне місце у світовому господарстві [23].

Висновки

Отже, механізм інвестування розвитку підприємств – це процес довгострокового цілеспрямованого інвестування в підприємства різних галузей економіки та соціально-економічні програми, як усередині країни, так і за її межами для покращення рівня життя у результаті економічного зростання шляхом отримання прибутку та соціального результату.

Список використаних джерел

1. Туник А.Г. Аналіз розвитку інвестиційної діяльності підприємства СП «Укрроссталь» // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2011_5/files/EC511_38.pdf.
2. Полянська А. Формування концепції розвитку підприємств на засадах ситуаційного управління. Науковий вісник. – 2012. – Вип. 9.
3. Пащенко О.П. Стратегічне управління розвитком підприємства // Вісник Хмельницького національного університету 2011, №2, Т. 2.

4. <http://www.lib.csu.ru/vch/130/O23.pdf>.
5. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. – М.: Дело, 1994. – 680 с.
6. Василенко В.А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модели развития организации // Культура народов Причерноморья. – С. 100–107.
7. Герасимчук В.Г. Развитие предприятия: диагностика, стратегия, эффективность: Монография. / В.Г. Герасимчук – К.: Вища школа, 1995. – 265 с.
8. Теоретические аспекты развития промышленных предприятий // Европейський вектор економічного розвитку. 2009. №2 (7).
9. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження // Економіка України. – 2005. – №1. – С. 36–42.
10. Пащенко О.П. Стратегічне управління розвитком підприємства. // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2011_2_2/O99-103.pdf
11. Бондар Н.М. Сучасні тенденції розвитку підприємств // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.trn.ua/articles/4724>.
12. Яблукова Р. Етапи розвитку підприємства // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.inventech.ru/lib/finances/finances-0070>.
13. Науменко Е.Е. Устойчивое развитие коммерческого предприятия как фактор роста экономики страны // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.lib.csu.ru/vch/130/O23.pdf>.
14. Тибінь А., Смачило І. Удосконалення управління підприємством в контексті сталого розвитку // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vtneu/2009_1/Tybin,%20Smachylo.pdf
15. Амеліна І.В. Концептуальні основи організаційного розвитку підприємств в сучасних умовах // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Uprv/2008_2/amelina.pdf
16. Єгоров П.В., Алексеєнко Н.В. Стратегічний моніторинг в управлінні фінансово-господарською діяльністю виробничих систем: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. – 176 с.
17. Круглова Н. Механизмы инвестирования в развитие производства // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.inventech.ru/lib/right/right-0270>.
18. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 №1560-ХІІ.
19. http://5ka.at.ua/load/cinni_paperi/cili_investicijnoji_strategiji_referat/69-1-0-5769
20. Литюга Ю.В. Інвестиційне забезпечення розвитку підприємств // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/1355/1/Lytyuga.pdf>.
21. Немлієва Н.В. Особливості управління формуванням інвестиційних ресурсів на підприємстві // БизнесИнформ. – 2009. – №4(1). – С. 80–83.
22. Білоусько Я.К. Державна підтримка техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва [Текст] / Я.К. Білоусько, В.О. Питулько, В.Л. Товстопят // Економіка АПК. – 2005. – №5. – С. 31–32.
23. Андрійчук В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти [Текст] / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.